

9. Національний банк України: офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=12063884. – Назва з екрана.
10. Отчеты банка ОТПбанк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.otpbank.com.ua/about/informations/annual_reports/. – Назва з екрана.
11. ЕБРР сократил инвестиции в экономику Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/finance/874390-ebrr-sokratil-investitsii-v-ekonomiku-ukraini.html>. – Назва з екрана.
12. Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин : матеріали VII наук.-практ. конф. молодих вчених 17 берез. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/russian/downloads/research/factsheets/ukrainer.pdf>. – Назва з екрана.

Шморгун Ю., Шевченко В. Перспективы развития проектного финансирования в предприятиях телекоммуникаций. В данной статье автором рассматриваются основные тенденции развития проектного финансирования в отрасли телекоммуникации в Украине и мире; определены основные факторы, влияющие на рынок проектного финансирования.

Shmorgun Y. Shevchenko V. Prospects Prospects for the development of project financing in telecommunications companies. In this article the author examines the main trends in the development of project financing in the telecommunications industry in Ukraine and abroad; the main market's factors for project financing.

УДК 338.266

Анін В. І., д.е.н., проф.;
Новикова І. В., к.е.н., доц.,
Київський національний університет
будівництва і архітектури

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Досліджено існуючий стан управління ризиками на вітчизняних підприємствах галузі будівництва, визначено основні проблеми, з якими стикаються підприємства в сучасних умовах. Запропоновані основні шляхи вдосконалення системи оцінки та управління ризиками та розроблено механізм оцінки, градації та управління ризиками підприємств з урахуванням особливостей галузі будівництва. Обґрунтовано, що посилення конкурентної боротьби, як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку, диктує особливі умови виживання будівельних підприємств, викликає необхідність розробки, відстеження та впровадження нових прогресивних процесів і технологій, що пов'язано з великим ризиком.

Постановка проблеми. В сучасних умовах одним з найважливіших умов забезпечення безпеки будь-якого підприємства, орієнтованого на отримання стабільного прибутку й ефективну роботу, є розробка програми управління ризиками підприємства. Особливо це стосується будівельної галузі, оскільки багато українських будівельних підприємства працюють в умовах невизначеності ринку. Передовий досвід розвинених країн свідчить про те, що ефективне управління логістикою для досягнення корпоративних цілей з оптимальними витратами всіх ресурсів є ключовим фактором для досягнення успіху в сучасному бізнесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теорію ризику значний внесок внесли такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: Р.К. Аюпов, А.П. Альгин, В.П. Буянов, В.В. Вітлінський, В.М. Гранатуров, Кудрявцев А.А., Б.А. Райзберг, М.В. Терський, Л. Севідж, Чернова Г.В., Устенко О.Л., Хохлов Н.В., М. Фрідмен, Й. Шумпетер та інші.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій, які присвячені проблематиці ризиків, в літературі не отримали належного освітлення питання управління ризиками підприємств з урахуванням специфіки галузі та в умовах невизначеності зовнішнього та внутрішнього середовища.

Мета дослідження полягає у проведенні дослідження системи оцінки та управління ризиками сучасних будівельних підприємств та розробці пропозиції по вдосконаленню цього процесу з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі

Викладення основного матеріалу. Управління ризиками означає запобігання появі різних видів ризиків, визначення їх вартості, проведення попереджувальних заходів, які дозволяють уникнути або зменшити втрати. Цілями і завданнями процесу управління ризиків є [5]:

а) ідентифікація, аналіз, визначення кількості, оцінка всіх видів ризиків підприємства, операційної, фінансової і стратегічної діяльності будівельного підприємства. Такі ризики складаються з традиційних страхових ризиків, а також фінансових, товарних, юридичних та інших ризиків, які загрожують стабільності доходів (наприклад, введення втрати престижу торговельної марки);

б) розробка конкретних рекомендацій по боротьбі з виявленими видами ризиків;

в) контроль за ходом виконання рекомендацій та внесення необхідних коректив.

Система управління ризиками повинна передбачати роботу в наступних режимах [7]:

1. Звичайний режим – це режим, за замовчуванням застосовуваний у звичайних умовах господарської діяльності;

2. Режим контролю – це режим, застосовуваний до підрозділу, при накопиченні сигналів про концентрацію ризиків, з особливих рішень керівництва;

3. Чрезмірний режим – це режим, застосовуваний по відношенню до всієї компанії без винятку при сигналі про перевищення допустимого рівня концентрації ризиків;

4. Режим отладки – режим створення системи управління ризиками, впровадження нових продуктів і процедур, що встановлюється за рішенням керівництва.

Важливим аспектом системи управління ризиком є правильна оцінка ступеня ймовірності та ціни ризику, якому піддається підприємство в процесі здійснення своєї діяльності. Для цього слід уточнити, що розуміють під ціною. Ціна ризику – це фактичні збитки підприємства, витрати по їх зменшенню та відшкодуванню. Виділяють три основних елементи ціни ризику [3]:

- вартість контролю та регулювання ризиків. Сюди входять витрати по утриманню та функціонуванню системи контролю і регулювання, включаючи вартість попереджувальних заходів тощо;

- вартість ризику, що знаходиться в рамках відповідальності підприємства;

- вартість передачі ризику на страхування.

Управління ризиками має бути інтегроване в загальноорганізаційний процес, свою стратегію, тактику, оперативну реалізацію. Важливо не тільки здійснювати управління ризиками, але і періодично переглядати заходи та засоби такого управління. Розглянемо докладніше основні етапи формування програми управління ризиками.

Різні види і типи ризиків тісно пов'язані між собою і представляють цілісну систему. Суб'єкт господарської діяльності не повинен покладатися на стихійно – природний хід подій, а навчитися управляти економічними ризиками. Оскільки ризики пов'язані з економічною діяльністю об'єктивно неминучі, то перша умова управління ними – вміння передбачити їх і знизити до максимально можливого рівня. Для цього необхідно – знати загальні та конкретні причини певного виду ризику, визначити обставини, при яких він виникає, оцінити ймовірність його появи, зіставити вигоду і ризик. Виявлення причин і обставин

появи ризиків у підприємницькій діяльності передбачає поділ об'єктивних факторів, що не залежать від діяльності підприємців (наявність конкурентів, інфляція, якість чинного законодавства), від суб'єктивних (рівень організації виробництва і праці, якість форм і систем заробітної плати). Тільки після цього можна намітити оптимальні напрями діяльності, отже, раціонально контролювати ризик.

Управління ризиком або ризик – менеджмент – це системний процес прийняття та виконання управлінських рішень, спрямованих на подолання негативних подій викликаних випадково, які зводять до мінімуму несприятливий вплив на організацію факторів невизначеності альтернативного вибору, скорочення можливих втрат, зумовлених ризиком [4]. Для підприємства в рівній мірі важливо управляти політичними, фінансовими, технологічними, кадровими ризиками, забезпечувати протипожежну безпеку, керувати діями в умовах надзвичайних ситуацій, екологічний захист і т. д. Висока ефективність витрачання ресурсів при виконанні програми управління ризиками може бути забезпечена тільки в рамках системного підходу. Цей підхід в управлінні ризиками, є найпоширенішим.

Управління ризиком стає актуальним після виявлення ризик – проблеми. При цьому повинні використовуватися результати аналізу і моделювання ризику. В цілому, по відношенню до ризику, як ймовірної невдачі, можливі наступні керуючі дії: попередження, зниження, компенсація збитку, поглинання. Попередженням називають виняток джерела ризику в результаті цілеспрямованих дій суб'єкта ризику. У попередженні ризику само виділяють два підходи: широкий і вузький. Вузький підхід полягає у попередженні ризику за рахунок конкретних заходів, що проводяться за рахунок страхових сум і з ініціативи страховика. Широкий підхід реалізується поза рамками страхування. Контролем ризику називаються ймовірності реалізації джерела ризику в результаті дії суб'єктів ризику. Зниження ризиків може здійснюватися різними методами, в тому числі за допомогою застосування таких методів, як диверсифікація, сек'юритизація, лімітування.

Ризиком можна управляти, використовуючи різноманітні заходи, що дозволяють певною мірою прогнозувати настання ризикової події і вчасно вживати заходів до зниження ступеня ризику. На жаль, в сучасній економічній науці і практиці господарювання, по суті, відсутні загально визнані теоретичні положення про господарському ризику. Вкрай слабо розроблені методи оцінки ризику стосовно до тих чи інших виробничим ситуацій та видами діяльності, відсутні поширені практичні рекомендації про шляхи і способи зменшення та запобігання ризику.

На наш погляд, для зниження ризиків будівельних підприємств необхідно:

1. Інтеграція оцінки ризиків у стратегічні та оперативні процеси. Оскільки процес управління ризиками стає частиною оперативного управління, менеджери стають найбільш обачними при прийнятті рішень.

2. Впровадження більш ефективної аналітичної техніки і техніки раннього попередження. Виявлення ризиків на рівні бізнес-процесів призводить до прийняття зважених управлінських рішень.

3. Покращення виміри та моніторингу конкретних ризиків. Підготовка звітів по ключовим ризикам дозволить обмінюватися знаннями з різних аспектів.

4. Зменшення числа негативних подій у порівнянні з середніми показниками по галузі.

5. Зниження витрат на залучення капіталу і збільшення вартості акцій.

Ефективна система управління ризиками дає будівельним підприємствам можливість залучати фінансування на вигідніших умовах і позитивно впливає на її капіталізацію. Постійний моніторинг поточного стану і відстеження потенціалу зростання на різних сегментах ринку дозволяють своєчасно реагувати на негативні зміни і компенсувати можливі втрати шляхом своєчасного перерозподілу збутових потоків продукцією. Дослідження практики сучасних вітчизняних будівельних підприємств показує наявність досить розвинених систем управління ризиком, орієнтованих на використання останніх досягнень науки. Однак служби ризик-менеджменту на багатьох українських будівельних підприємствах або взагалі відсутні, або їх робота в істотній мірі обмежена рамками

ідентифікації, оцінки, аналізу мікроризиків і орієнтована виключно на розробку заходів щодо оцінки та зниження впливу ризиків на діяльність підприємства. При цьому вони, по суті, дотримуються концепції прийнятності ризику, яка орієнтована лише на обмеження можливих втрат внаслідок реалізації окремих видів ризику. При цьому залишаються практично нерозглянутими питання співвіднесення ймовірних втрат з можливими вигодами у процесі впровадження нововведень, що можна охарактеризувати на основі критерію конкурентоспроможності.

Існуюча практика істотно обмежує стратегічні можливості підприємств, а системи ризик-менеджменту на підприємствах при цьому не повною мірою відповідають вимогам політики модернізації та інноваційного розвитку економіки України. Хоча аналіз умов і характеру інноваційної діяльності українських будівельних підприємств показує наявність технічних можливостей їх успішної модернізації, разом з тим, широке застосування нововведень на підприємствах сьогодні в істотній мірі обмежується недостатньою розвиненістю систем прогнозування, аналізу та управління інноваційними ризиками. Поряд зі складними технічними проблемами розробки і впровадження нововведень на інноваційних будівельних підприємствах мають місце і надзвичайно гострі проблеми ефективного управління та контролю, як високих інноваційних ризиків, так і можливих конкурентних переваг.

Ризики інноваційного розвитку підприємства можна представити як можливість виникнення несприятливої стратегічної ситуації, зумовленої негативним поєднанням факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Наслідки технічних і наукових інновацій соразмірні, вони несуть не тільки блага, а й проблеми, які представляються ненавмисним, супутнім результатом. Очевидно, що будь-які інновації ризиковані за своєю природою, тому в будь-якому випадку слід очікувати підвищення ризиків. Інноваційний розвиток має свою специфіку: невизначеність результату, високі інвестиційні ризики, розбіжність громадського та індивідуального ефектів і ін. Така специфіка зумовлює неминуче зростання ризикованості поточної діяльності підприємства. Відповідно, для зниження ступеня ризикованості, будівельним підприємствам необхідно проводити адекватні дії. На рисунку 1 представлена система стратегічного управління будівельного підприємства в умовах необхідності впровадження інновацій в 3 аспектах: 1 – інноваційний аспект; 2 – стратегічний аспект; 3 – системний аспект управління ризиками.

Представлена схема орієнтована вже не на зниження ризику, а на управління ризиком. На наш погляд, побудова системи ризик-менеджменту має забезпечувати необхідну стійкість підприємства в умовах високого ризику і невизначеності інноваційного розвитку.

З цією метою нами розроблена концепція формування та реалізації конкурентних переваг як основного елемента стратегічного управління і систем управління ризиком підприємств, запропоновано механізм управління ризиком будівельного підприємства. Схема реалізації даного підходу в сучасних умовах на вітчизняному будівельному підприємстві представлена на рис. 2.

Щоб отримати перевагу над конкурентами, будівельне підприємство повинно проводити мобілізацію своїх ресурсів на основі реалізації створеного інноваційного потенціалу. Управління конкурентними перевагами дозволяє систематизувати впровадження нововведень, націлене на створення ситуації, в якій будівельне підприємство може отримати відносну перевагу над конкурентами і надалі нарощувати цю перевагу, що дозволяє отримати позитивний результат. Оцінка можливого позитивного результату впровадження нововведення проводиться на основі методики оцінки конкурентних переваг впроваджуваної інновації.

Одночасно в системі ризик-менеджменту підприємства проводиться оцінка рівня ризику впровадження нововведень, що характеризує можливі негативні наслідки новації.

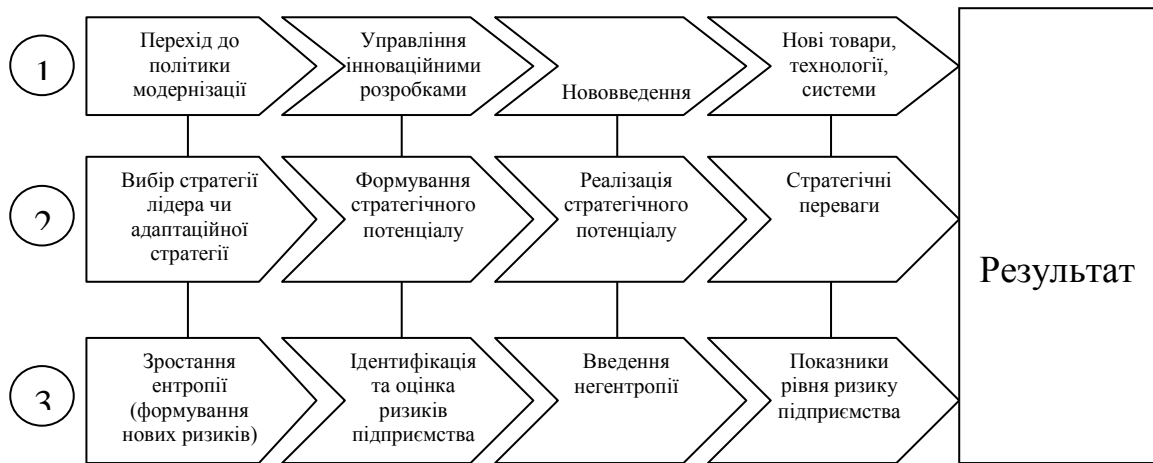

Рис. 1. Система стратегічного управління будівельного підприємства в умовах необхідності впровадження інновацій

Тоді, співвіднесення можливого позитивного і можливого негативного результатів новацій формує ціну ризику E_R та дозволяє забезпечити попередню оцінку ефективності управління інноваційними ризиками за формулою

$$E_R = \Delta K / R_{\Sigma} \quad (1)$$

Особливе значення у запропонованій концепції виконує підхід до ідентифікації та оцінки інноваційного ризику на основі багаторівневого показника R_{Σ} . Загальний рівень ризику будівельного підприємства R_{Σ} може бути визначений таким чином:

$$R_{\Sigma} = \prod R_{\psi} \quad (2)$$

де R_{ψ} – рівні ризику будівельного підприємства (мікроризики, регіональні, галузеві, державні, глобальні ризики).

Рівень мікро ризиків, на наш погляд, може визначатися економічним станом підприємства, рівень мезоризиків – станом економіки регіону та галузі, а рівень макроризиків – стан держави і світової економіки. Принципова відмінність представленого підходу полягає в тому, що він спирається на новий підхід до аналізу ризику підприємства на основі ієрархії ризиків, з виділенням рівнів ідентифікації оцінки ризику. Як ми вже відзначали, стійке, а, отже, успішне функціонування будівельних підприємств неможливе без урахування змін навколишнього середовища.

При оцінці ризиків будівельного підприємства, варто відзначити, що зміст інновацій – це пропозиція ринку нового рішення – ідеї або продукту. Вітчизняний ринок домобудівництва гостро потребує розповсюдження передових будівельних технологій і матеріалів (вже освоєних у передовій світовій практиці, але залишаються новими для вітчизняного ринку), розповсюдження яких підвищить якість вітчизняної житлової сфери.

Для цього необхідно формувати ринки нової будівельної продукції – інфраструктуру комерціалізації інноваційних будівельних рішень. Оскільки будівельний ринок поєднує в собі риси споживчого та промислового ринку, то визнання будівельного нововведення відбувається як кінцевими споживачами (покупцями житла), так і всіма іншими учасниками будівельного процесу, що використовують інновацію у своїй виробничій діяльності.

Крім того, будівельна сфера характеризується безліччю використовуваних технологій і матеріалів виробництва, кожен з яких може бути кардинально змінений і поліпшений.

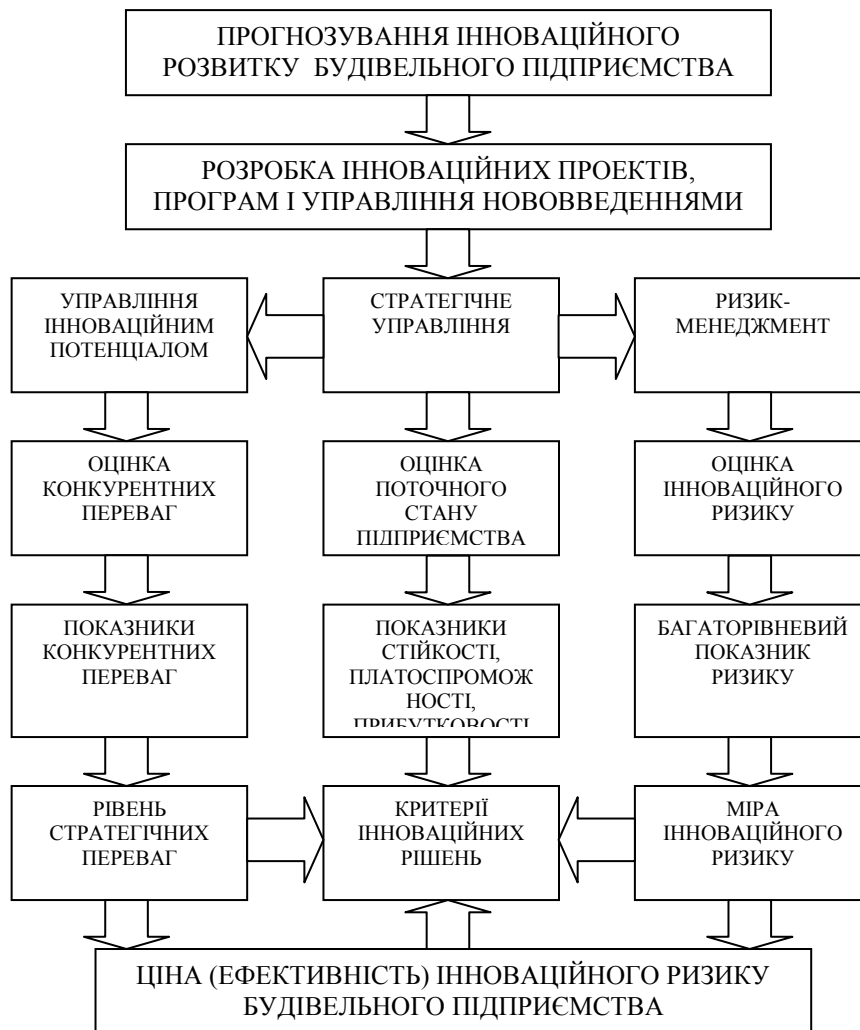

Рис. 2. Схема формування критеріїв інноваційних рішень сучасного будівельного підприємства

Висновки та перспективи подальших досліджень. Посилюється конкурентна боротьба, як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку будівництва, що диктує особливі умови виживання підприємств, викликає необхідність розробки, відстеження та впровадження нових прогресивних процесів і технологій, тобто інновацій. Як ми вже обґрунтовували, інновації пов'язані з великим ризиком. Чим більше оригінального міститься в результатах інноваційного процесу, тим значніше очікуваний прибуток і тим вище ступінь ризику при впровадженні. Головними факторами, на яких зосереджуються заходи щодо зниження рівня інноваційних ризиків, виступають обсяг і надійність інформації про джерела ризику, а також ступінь контролю над ними. Одним з інструментів такого контролю є створення і використання методики розрахунку ймовірностей успішної реалізації інноваційних проектів і відповідних ризиків.

Список використаних джерел

1. Алексеев С.Б. Адаптивное управление конкурентоспособностью предприятия: Монография / С.Б. Алексеев. – Донецк: ДонНУЭТ, 2007. – 170 с.
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент. – К.: МП "ИТЕМ" ЛТД, "Юнайтед Лондон Трейд Лимитед", 2007.

3. Гайдуцький А.П. Фінансові ризики в умовах глобалізації економіки // Фінанси України. – 2002. – №8. – С.60-67.
4. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: Монография / Козаченко А.В., Пономарев В.П., Ляшенко А.Н. – К.: Либра, 2003. – 280 с.
5. Побережна І. С. Інтеграція системи ризик-менеджменту в загальний процес управління підприємством [Електронний ресурс / І.С. Побережна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2011. – №3. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Traev/2011_3/95.pdf
6. Рэдхэд Н., Хьюс С. Управление финансовыми рисками: пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1996.
7. Чернов В.А. Анализ коммерческого риска. / Под ред. М.И. Баканова. – М.: Финансы и статистика. 1998.
8. *Project Risk Analysis and Management* [Електронний ресурс] / Catriona Norris , John Perry, Peter Simon. – UK: The Association for Project Management, 1997. – Режим доступу: <http://www.eurolog.demon.co.uk/minipram.pdf>

Анин В., Новикова И. Риск-менеджмент строительных предприятий Украины в современных условиях. В современных условиях одним из важнейших условий обеспечения безопасности любого предприятия, ориентированного на получение стабильной прибыли и эффективную работу, является разработка программы управления рисками предприятия. Особенно это касается на строительной отрасли, поскольку многие украинские строительных предприятия работают в условиях неопределенности рынка. Управление рисками означает предотвращение появления различных видов рисков, определение их стоимости, проведение предупредительных мероприятий, которые позволяют избежать или уменьшить потери. Важным аспектом системы управления риском является правильная оценка степени вероятности и цены риска, которому подвергается предприятие в процессе осуществления своей деятельности. Управление рисками должно быть интегрировано в общеорганизационные процессы, свою стратегию, тактику, оперативную реализацию. Важно не только осуществлять управление рисками, но и периодически пересматривать мероприятия и средства такого управления. Управление риском или риск-менеджмент – это системный процесс принятия и выполнения управленческих решений, направленных на преодоление негативных событий, которые сводят к минимуму неблагоприятное воздействие на организацию факторов неопределенности альтернативного выбора, сокращение возможных потерь, обусловленных риском.

Anin V., Novykova I. Risk-management of construction companies in Ukraine today. In modern conditions, one of the most important conditions for the safety of any enterprise, focused on getting a stable income and efficient work is the development of the enterprise risk management program. This is especially true of the construction industry, because many Ukrainian construction companies operate in an uncertain market. Risk management is to prevent the emergence of various types of risks, the determination of their cost of preventive measures that avoid or reduce losses. An important aspect of the risk management system is the correct evaluation of the likelihood and price risk to the enterprise in the course of its activities. Risk management should be integrated into the corporate communication process, its strategy, tactics, operational implementation. It is important not only to manage the risk, but also periodically review the activities and management of such funds. Risk management and risk-management – a systematic process of adoption and implementation of administrative decisions aimed at overcoming the negative events that minimize adverse impacts on the organization of uncertainties alternative choice, the reduction of potential losses caused by risk.